

DAIBADJI (MUKADDIMA)

Ha uwafiki amba mukuɓalio wa sheo wahuswiana na watru piya wapanga udjama wa shi ɓinadamu, na wa zihaki zao zililo sawa wala kazitriliha rahani, urendreha ɗe musingi wa unafasi,na wa haki, na wa amani hari mwa lidunia ;

Ha uwafiki amba muharalio na mupuzisio wa zihaki za mwanadamu zitsongesha mufanyishio wa zitrendrwa za shi ukatili zikao amba zitsotso fikira ya unadamu, arudi mujilio wa ulemengu ukao amba ziumbe ɓinadamu watsokana nafasi ya ulagua na ya uamini, amba wapukamana na trisidzo na usikini, ɓasi mujilio uwo utrangiziwa mauri ɗe mataradjio maɓole kaɓisa ya mwanadamu ;

Ha uwafiki amba irendreha muhimu zihaki za mwanadamu zihafadhwiwe na sirikali ya haki ile pare mwanadamu asulazimishihe, ha udzidailia, arumie shombo ndziro ya uwana kinyume na upeu, na unyonyozi ;

Ha uwafiki amba irendreha muhimu mutrilio-shime wa mwendreleombeli wa mingiliano ya shi uwanzani ɓaina ya matwaifa ;

Ha uwafiki amba hari mwa sharia-musingi, umati wa Uvhumoja wa Matwaifa watrangaza ha mara yangina iimani yao hari mwa zihaki musingi za mwanadamu, hari mwa usheo na uutru wa uɓinadamu,hari mwa usawa wa zihaki za watruɓaɓa na watrumama, esa wadzitayarisha ha uvhendzelea maendreleo ya shi udjama, esa wadzitayarisha wajau ha utria ndziani masharutwi mema ya uɛshi hari mwa unafasi mɓole kaɓisa ;

Ha uwafiki amba zi Daula Wanashama zirenge wahadi ya utria ndziani, mastaha ya shi ulemengu na ya kweli ya zihaki za uɓinadamu na zinafasi musingi ; na zinu, ha mushirikiano na Kungumanyo ya Uvhumoja wa Matwaifa ;

Ha uwafiki amba fikira ya shi udjama ya zihaki zinu na zinafasi zinu ya muhimu kaɓisa ha urenga miadi inu namna yastahiki ;

Liɓaraza djimla lisutrangaza Mutekelezeo wa shi Ulemengu uhusu Zihaki za Mwanadamu (Haki-l-Adami) mauri ɗe mataradjio ya djama yakusudiwa na umati piya na matwaifa piya, ile pare watru piya na zidjaniɓu zotsi za imudjitamaã, walio amba wana mutekelezeo unu fikirani, wafanye djitihadi, ha ndzia za musomo na za malezi, ya uendresa mbeli mastaha ya zihaki zinu na zinafasi zinu, na ha utria ndziani, ha urenga satua zendrao na uengedzaha hari mwa mukaɓala wa shi tsiju au wa shi ulemengu, mukuɓalio na mutrilio-ndziani wa shi ulemengu tsena wa kweli, neka mengoni mwa wakazi wa ziDaula Wanashama wawo ha wawo, au mengoni mwa wakazi wa ziardwi zililo utsini mwa imahakama yao.

Kanuni ya handra

Wanadamu piya udzalwa huru tsena sawa ha ufahari na ha haki. Na wawo wana akili na hisi, esa ilazimu wadzivhinge na wanyao ha fikira ya unanya.

Kanuni ya vhili

Kula mutru atsojua apare faida ya zihaki piya na ya zinafasi piya zadhukurulwa hari mwa mutekelezeo unu, ɓila tafauti itsokao yotsi, hususwani ya kaɓila, ya range ya mwili, ya utruɓaɓa au utrumama, ya lugha, ya dini, ya mafikira ya shi siasa au mafikira itsokao yotsi yahusu aswili ya shi tsiju au ya shi udjama, ya utadjiri, ya mudzalio au heli itsokao yotsi.

Arudi, kavhutsofanyishiha tafauti itsokao yotsi yawashiha hari mwa upandre wa shi siasa, wa shi mahakama, au wa shi ulemengu wa itsi au wa iardhwi ya mutru vhahanu alawa, na itsi inu au ardwi inu itsojua ike amba wa huru, au itawaliwa na tsi yangina, au kaidzishindri au ilio hari mwa mupaka itsokao yotsi ya ufalume.

Kanuni ya raru

Kula mutru ana haki ya uɛshi, ya ukana unafasi na ya uka hari mwa amani ya utru wahe.

Kanuni ya nne

Kavhusi mutru atsolazimishiwawo ake murumwa au hari mwa urumwa. Namna yotsi itsokao, urumwa na ufanya ɓiashara ya warumwa ziɓalidziwa.

Kanuni ya tsano

Kavhusi mutru atsopatiawo zitriko, wala udziro au maendreleo mbovu, maendreleo tsi ya shi ɓinadamu au ya udili.

Kanuni ya sita

Kula mutru ana haki ya mukuɓalio wa utru wahe ha ndzia ya shi mahakama, vhahanu votsi vhutsokao.

Kanuni ya saɓa

Wanadamu piyawo sawa mbeli na isharia, esa wana haki ɓila tafauti itsokao yotsi hari mwa muhafadhwio wa isharia. Wanadamu piya wana haki ya uka hari mwa hifadhwii ha usawa kinyume na kula uɓanguzi utsoendrao kinyume na Mutekelezeo unu, esa kinyume tsena na kula mutsotseo wa uɓanguzi mauri unu.

Kanuni ya nane

Kula mutru ana haki ya ukana hadja ya kusudi mbeli na hukuma ya tsiju iliona furswa ya uka kinyume na zitrendrwa zendrao kinyume na zihaki musingi zikao amba zikuḡaliwa na sharia musingi au na isharia wiyo wiyo.

Kanuni ya shendra

Kavhusi mutru atsoziwawo, au atsoḡaliwawo shivani au atolwe muji ḡila uḡunga ihaki.

Kanuni ya kumi

Kula mutru ana haki, ha usawa wa kusudi, ya uka amba mataradjio yahe yavhulikiwe ha uādilifu, ama trengweni, na mahakama ilio huru ḡila Na mahakama yanu yatsorenga āzima neka ḡe ha zahe na farudwi zahe, neka ḡe ha haki yalawa na kula tuhuma hari mwa trongo yapatana na mahakama yendrao kinyume na mutru.

Kanuni ya kumi na moja

Kula mutru atuhumulwa na shitrendrwa ya peu, waye uhasiḡilwa amba karendra trongo pindri kavhwaparhwana dalili ya dhuluma yahe ha haki mbeli na hukuma ya shi trengwe ikao amba kula zana muhimu za umudifaḡ ziyakinishiha.

Kavhusi mutru atsofungwawo ha tasaḡaḡu ya zitrendrwa au trongo zapuzisiwa, zikao amba zaka zafanyishiha kazaka zahasiḡilwa mauri za peu ulawana na haki ya shi tsiju au ya shi ulemengu. Wajau, mutru katsoremwa shengwe ndziro raha na iyo ikao amba ika itrilwa ndziani wakati shitrendrwa ya peu yafanyishiha.

Kanuni ya kumi na mbili

Kavhusi mutru atotundwao ḡila haki hari mwa maesha yahe ya kula suku, au hari mwa udjama wahe, au hari mwa makazi yahe, au tsena hari mwa maḡarua yahe, wala atsokanao madhwara hari mwa usheo wahe, na hari mwa mujilihano wahe. Kula mwanadamu ana haki ya waye ukingiwa na isharia kinyume na utunduzi unu au madhwara yanu.

Kanuni ya kumi na taru

Kula mutru ana haki ya waye uendra na urudi ha nafasi na utsahua makazi yahe moni na Daula.

Kula mutru ana haki ya ulawa hari mwa kula tsi, ata shingani ḡe itsi yahe, tsena uregea hari mwa itsi yahe.

Kanuni ya kumi na nne

Mbeli na ĩzara, kula mutru ana haki ya waye uzunguha vhahanu vhwu uḡamia, esa apare faida ya muḡamilio hari mwa tsi yangina.

Ihaki inu kaitsojua yarumilwa hari mwa mukaḡala wa mashitaka yaketsi ha kasidi amba musingi wayo uwashiha ha shitrendrwa ndziro kaḡisa ulawana na sharia djimla au ha mitsakandro kinyume na makswada na zingidzo za Uvhumoja wa Matwaifa.

Kanuni ya kumi na tsano

Kula mwanadamu ana haki ya ukana uraḡa.

Kavhusi mutru atsojuao aziviliwe ḡila uādilifu uraḡa wahe, wala aziviliwe haki ya ugaudza uraḡa wahe.

Kanuni ya kumi na sita

Ulawu mwaha wa uḡalighi, mutruḡaḡa na mutrumama, wana haki ya ulolana na utsenga udjama ; na zinu, ḡila muzivilio utsokao wotsi wa shi kaḡila, na wa uraḡa au wa idini. Na wawo, haki zawo sawa uvhandre wa indrola, wakati wa indrola, na wakati indrola ifao.

Indrola kaitsojua yafungiha ḡila mukuḡalishio wa kusudi wa ḡiḡi na ḡwana harusi.

Udjama uwo khulika wa shi ḡinadamu esa muhimu wa umudjitamaā, na uwo una haki uhifadhwiwe na udjamaā tsena na iDaula.

Kanuni ya kumi na saḡa

Kula mutru, ahika weke au ahika na udjamaā, ana haki ya ukana yahe miliki.

Kavhusi mutru atsojuao, ḡila haki, aziviliwe imiliki yahe.

Kanuni ya kumi na nane

Kula mutru ana haki ya ukana unafasi wa ufikiri, wa ukana hisi, na wa dini; na ihaki inu isutsongesa unafasi wa uḡuzudza dini au iḡtikadi, vhwamoja na unafasi wa uvenua dini yahe au iḡtikadi yahe ahika weke

au ha djamaã, ahika trengweni au sirini, na zinu, ha musomo, na swala, na ãbada, na mukamilishio wa zimila.

Kanuni ya kumi na shendra

Kula mwanadamu ana haki ya ukana nafasi ya utekeleza fikira, na utamuka izo atsahao arongoe, iyo ðe itsongao mutru akane haki asumarusiwe ha siðaðu ya mafikira yahe, na haki ya uzunguha, ya upara, na ya utrangaza mahaðari na mafikira, ha namuna yotsi ya ulagua, ðila utunduzi wa mipaka.

Kanuni ya shirini

Kula mutru ana haki ya ukana nafasi ya mungulidzano ha utrulivu na ya mupangio wa shama ya amani.

Kavhusi mutru atsojuao alazimishiwe ake mwana wa shama itsokao yotsi.

Kanuni ya shirini na moja

Kula mutru ana haki ya urenga fuvu hari mwendresco wa zitrongo za trengweni za itsi nahika ha iwaye yahe au ha ndzia ya mawakala watsahulwa ha unafasi.

Kula mutru ana haki ya waye ungia, ha masharutwi ya usawa, hari mwa zihazi za sirikali ya itsi yahe.

Inia ya wanatsi ðe umusingi wa iczi ya isirikali ; inia inu ilazimu itekelezewe hari mwa mitsahulio ya yalazimu ike hari mwa muda mahususu, ha usawa, udjimulifu wa wakazi wa ðalighi, na iyo, ha wa siri au ha uðunga maendreleo sawa na zinu zadhukurulwa zitsositehio unafasi wa mutsahulio.

Kanuni ya shirini na mbili

Kula mutru ana haki, ha ivho alio moni imudjitamaã, ya upara hifadhwi yahusu unono wahe; musingi wayo ðe upara mufurahishio wa zihaki za ãkiða, za shi udjama, na za shi utamaduni zikao za muhimu na ihishima yahe, na maendreleo mbeli unafasi ya inafusi yahe, na zinu ha tasaðaðu ya ya shi tsi, na ya mushirikiano ya shi ulemengu, ulawana na mupangio wa kula tsi, na zirasulumali zazo.

Kanuni ya shirini na traru

Kula mutru ana haki ya ufanya hazi, na mutsahulio ha unafasi ya ihazi yahe, ha mashaurtwi shi uãdilifu na ya shi mufurahishio ya hazi, na haki wajau ya muhafadhwiio kinyume na mukao-ðure.

Watru piya wana haki ya upara mushahara sawa ha hazi sawa, ðila ufanya tafauti itsokao yotsi.

Kula mutru afanyao hazi ana haki ya upara mushahara ya shi uãdilifu na ya shi itsomuruhusuo waye na udjama wahe wakane itsololanao na ihishima ya shi uðinadamu na utsotsimidziwao, neka ya muhimu, na kwakula ndzia ya hifadhwi ya shi udjama.

Kula mutru ana haki ya upanga vhwamoja wanyahe zama za madailiano, na haki ya mwanashama hari mwa zama za madailiano ha uðafuĩ zitanafu zahe.

Kanuni ya shirini na nne

Kula mutru ana haki ya uvumuzi na ya malangadzo, hususwani haki ya mupaka wasitahiki wapatana nyakati za hazi, na haki ya uvumuzi wa muda ulivishihaki.

Kanuni ya shirini na tsano

Kula mutru ana haki ya uẽshi ha daradja kiasi ya ukingia unono wahe, masterehi yahe, na ukingia za udjama wahe, hususwani yapatana na mupindrio, makazi, dzihiro la shi unono, na yapatana na ziidara muhimu za shi udjama; tsena kula mutru haki apare usalama neka a hari mwa uðure, uwaðe, ushirewe, ufilwi na mutrumme au mutrumshe, au hari mwa mikaðala yangina ikao amba avungushiwa na zombo za uẽshi ulawana na trongo zikao amba kazalekeana na uvhendza yahe.

Djumba la mudzalisio (la udzazi) na la unatsa wana haki wapare musada na mushangirio mahususu. Wanatsa piya, ra wana halali ata wa zina, wana haki ya upara muhafadhwiio sawa-sawa wa shi udjama.

Kanuni ya shirini na sita

Kula mutru ana haki hari mwa msomo. Na msomo unu ulazimu uke ðure, ha ushashi iyo yapatana na musomo wa mwandro na musomo musingi. Na musomo wa mwandro uwo farudhwi. Misomo ya fani na muhono wa hazi ilazimu ieneye; na muðungio misomo ya uju ulazimu uðulwe ha watru piya ha usawa kaðisa ulawana na iyo yawasitahiki.

Msomo ulazimu ukusodie mukayo-fetre kaðisa wa utru wa uðinadamu, ukusodie wajau mutrilio-nguvu wa masitaha ya zihaki za Mwanadamu (haki-l-adami) na ya zinafasi musingi. Na musomo unu ulazimu uke na uelevu, na muswamaha, na uwandzani ðaina ya matwaifa yotsi, na zikao zotsi za kaðila au za dini, vhwamoja na mwendreleo mbeli wa zitrendrwa za Uvhumoja wa Matwaifa ha mukingio wa amani.

Wadzaðe wana haki watsahue namuna ya malezi ya uvha wana wawo, ha ukidza mbeli zizo zilio muhimu.

Kanuni ya shirini na saða

Kula mutru ana haki arenge fuvu ha unafasi hari maesha ya shi utamaduni ya udjamaã, arenge ðastwi ziswanaã, arenge fuvu hari mwa maendreleo ya shi sayãsi, na zindjema zitsolawanao na wizo.

Kula mutru ana haki ya uhafadhwi zifaída za shi na za zombo zitsolawanao na mavuna yatsokao nahika ya shi sayāsi, au ya shi adabi, au tsena ya shi fani yalio amba waye ǫe mutrungizi.

Kanuni ya shirini na nane

Kula mutru ana haki ya ufanya namna ata vhuǫhe maendeleo yatsotawalao, hari mwa uvhandre wa udjama, na uvhandre wa shi ulemengu, ile zihaki zinafasi zavumbulwa hari mwa Mutekelezeo unu zishindre zipare ǫandza.

Kanuni ya shirini na shendra

Mwanadamu ana ziwadjiǫu mbeli na ikao amba mwendeleo mbeli wa uutru wahe tu, ha unafasi, tsena yatsimu, isumukinishiha.

Ha umurumilio wa zihaki zahe, na ha ǫastwi wa zinafasi zahe, kula mutru kalazimishiwa nahika tsi ǫe mipaka zahetsiwa na isharia tu ha muhakinishio wa mukeleo na mastaha ya zihaki zinafasi za mutru, na ha utsaha mufurahishio ha haki mataradjio ya shi ākili, na ya shi trengwe, na masterehi djumla hari mwa imudjitamaā ya shi unafasia.

Zihaki zinu na zinafasi zinu, āla-kulli-hali, zarumishiha kinyume na zimakswada na zisharutwi za Uvhumoja wa Matwaifa.

Kanuni ya

Kavhusi ata tartiǫu moja ya Mutekelezeo unu ifasiriwe uvandre wa Daula, shikao, au mauri idzitria hari mwa haki itsokao yotsi ya udzivha hazi au ya ufanya shitendrwa ikao amba yayo ǫe ukomoa zihaki na zinafasi zadhukurulwa moni vhanu.